

5. Справа № Т-9/07. Судова практика. InfoCuria. URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=82997&mode=lst&pageIndex=1&dir=&occ=first&part=1&text=&doclang=EN&cid=3866467> (дата звернення: 04.08.2024).

6. Справа №Т-68/10. Судова практика. InfoCuria. URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=85084&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4603848> (дата звернення: 05.08.2024).

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Волохов Олексій,

*кандидат юридичних наук, докторант відділу теорії держави і права
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України*

Судово-експертна діяльність є необхідним інструментом судочинства та здійснення досудового розслідування, оскільки отримання саме об'єктивних доказів необхідне для встановлення істини під час розгляду судових справ. Водночас ефективне законодавство про судові експертизи спрямоване не лише на забезпечення справедливого судочинства та досудового слідства, але і передбачає захист прав та свобод людини, дотримання принципу верховенства права та відповідає міжнародним стандартам. Вдосконалення нормативних актів, спрямованих на підвищення якості проведення експертних досліджень та забезпечення їхньої об'єктивності, є пріоритетним завданням для України, зважаючи на заявлені євроінтеграційні наміри. При цьому такі зміни мають відбуватися із обов'язковим врахуванням міжнародних стандартів та міжнародного досвіду.

Чинне законодавство, яке регламентує організацію та проведення судових експертиз в Україні представляє собою значний масив правових норм, що містяться у численних нормативно-правових актах різної юридичної сили. Гаращук В.М. пропонує умовний розподіл цих нормативно-правових актів на кілька рівнів:

1. Загального характеру (присвячені питанням визначення правового статусу судового експерта й судової експертизи в Україні, що поширюються на всі види судових експертиз).

2. Процесуального (або галузевого) характеру (регламентують процесуальні та процедурні питання призначення і проведення судових експертиз у певних галузях судочинства).

3. Відомчого характеру (визначають правовий статус судових експертів та особливості їх діяльності в державних експертних установах різної відомчої належності).

4. Акти, присвячені проведенню різних (спеціальних) видів судових експертиз [1, с. 285].

При цьому чинне законодавство не визначає жодного державного органу, який відповідає за формування єдиної державної політики у сфері судово-експертної діяльності. Тому централізоване забезпечення практичної реалізації правових і методологічних основ у відповідній сфері є складним завданням. Як слушно відзначає Сокурєнко В.В., на сьогодні накопичилася значна кількість окремих експертних методичних розробок, в яких пересічному експерту досить складно орієнтуватися, особливо якщо між ними є невідповідності та суперечності, що в підсумку призводить до різних висновків під час вирішення одного експертного завдання. Тому важливим напрямом оновлення профільного законодавства є типізація й стандартизація методик експертного дослідження [2, с. 263–264].

В цьому контексті варто зазначити, що ефективне законодавство насамперед повинно складатися з упорядкованих законів, які формують мету заради якої вони були прийняті та містять дієві механізми для реалізації.

Оскільки з моменту прийняття у 1994 р. профільного Закону України «Про судову експертизу» (попри численні зміни й доповнення до нього) забезпечення правосуддя висновками експертів еволюціонувало (змінювалися джерела фінансування такої діяльності, відомча належність судово-експертних установ тощо), то потреба реформування нормативних актів, якими врегульовано питання судово-експертної діяльності актуалізувалася [3, с. 25]. Адже чинним Законом України «Про судову експертизу» не визначено навіть принципи експертної діяльності, а гарантії діяльності експерта досить розмиті та потребують уточнення.

Крім цього, якщо говорити про ефективне законодавство, то воно завжди відповідає тим міжнародним стандартам та принципам, які апробовані та визнані цивілізованим та демократичним суспільством та є чинником економічного розвитку суспільства та держави. Щодо міжнародних стандартів у сфері судової експертизи, то існує думка, що вони знайшли своє відображення у міжнародних багатосторонніх договорах, зокрема у Конвенції ООН проти корупції, статутних документах міжнародних організацій, зокрема Нормах поведінки

Європейської мережі судово-експертних установ (European Network of Forensic Science Institutes, ENFSI), і деталізуються у міжнародних договорах, що укладаються на рівні держави або відомчих інституцій [4, с. 107]. Також важливу роль у формуванні міжнародних стандартів судово-експертної діяльності відіграє Міжнародна організація зі стандартизації (International Organization for Standardization, ISO) яка розробляє норми, що стосуються якості, компетентності і професійних стандартів в галузі судової експертизи.

Практично всі міжнародні стандарти у цій сфері спрямовані на забезпечення гарантій діяльності судових експертів та їх незалежності, підвищення їх кваліфікації та формування методології проведення експертиз.

Тому підвищення ефективності законодавства у сфері судово-експертної діяльності повинно відбуватися за наступними напрямками:

1. Вдосконалення законодавчої регламентації окресленої сфери шляхом оновлення профільного закону або прийняття нового профільного закону.

2. Створення та визначення повноважень державного органу, який відповідає за формування єдиної державної політики у сфері судово-експертної діяльності та реорганізація структури експертних установ.

3. Впровадження міжнародних стандартів щодо гарантій діяльності експертів, методології проведення експертних досліджень в національне законодавство.

4. Прийняття відповідного плану реформування системи експертних установ та профільного законодавства.

Варто зазначити, що 18.03.2024 року Кабінет Міністрів України затвердив план Ukraine Facility, яким передбачено понад сотні реформ у 15 галузях, які уряд та парламент мають виконати протягом наступних чотирьох років для розвитку та відновлення України. Проаналізувавши положення згаданого Плану, варто відмітити, що питання підвищення ефективності законодавства у сфері експертної діяльності взагалі не знайшло свого відображення в цьому акті. Можна припустити, що це питання буде вирішуватися під час визначення недоліків законодавства про діяльність прокуратури або визначення напрямків реформування правосуддя, хоча питання вдосконалення нормативного забезпечення експертної діяльності потребує окремої уваги [5].

Щодо запланованих реформ у цій сфері варто відзначити, що Кабінет Міністрів України, як суб'єкт законодавчої ініціативи ще у 2021 році подав до Верховної Ради проєкт закону «Про судово-експертну діяльність» № 6284. У пояснювальній записці до законопроєкту необхідність його ухвалення обґрунтована удосконаленням судово-експертної діяльності та приведенням її у відповідність до сучасної системи експертного забезпечення правосуддя. При цьому законопроєктом № 6284

запропоновано упорядкувати судово-експертну діяльність подібно до адвокатської або нотаріальної діяльності, визначивши чіткі кваліфікаційні вимоги охочим стати судовими експертами. Також законопроектом передбачено формування єдиного понятійного апарату судово-експертної діяльності та чітке визначення статусу, прав та обов'язків судових експертів, судово-експертних установ і їх керівників. Наразі досить складно прогнозувати перспективи прийняття вказаного законопроекту зважаючи на його тривале перебування на розгляді в комітетах.

Отже, підвищення ефективності законодавства у сфері судово-експертної діяльності в Україні має відбуватися шляхом оновлення та прийняття нового профільного закону, а також створення державного органу, який відповідає за формування єдиної державної політики у сфері судово-експертної діяльності та впровадження міжнародних стандартів щодо гарантій діяльності експертів, методології проведення експертних досліджень в національне законодавство. Слід звернути увагу, що запропонований Кабінетом Міністрів України проєкт закону «Про судово-експертну діяльність» № 6284 вирішує значну кількість окреслених вище завдань, а отже його доопрацювання та прийняття позитивно вплине на підвищення ефективності законодавства у сфері судово-експертної діяльності.

Література:

1. Гаращук В. М. Проблеми законодавчого забезпечення судово-експертної діяльності в Україні. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики. 36. мат-лів міжнар. наук-практ. конф. (Харків, 19.04.2019). Харків, 2019. С. 38–43.
2. Сокурєнко В. В. Сучасні напрями розвитку судової експертизи та криміналістики. Сучасні напрями розвитку судової експертизи та криміналістики. 36. мат-лів наук.-практ. конф (Харків, 20.12.2016 р.). Харків, 2016. С. 262–264.
3. Юодкайте-Гранскієне Г., Фролов М. Порівняльна характеристика законопроектів про судово-експертну діяльність. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2022. Випуск 1 (26). С. 24–51.
4. Іваньков І.В. Пода Р.В. Міжнародні стандарти у сфері правової регламентації судової експертизи та їх відображення в національному законодавстві України. Актуальні питання криміналістики та судової експертизи. 36. мат-лів наук.-практ. конф. (Харків, 30.11.2023). С. 105–108.
5. План Ukraine Facility. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf>
6. Проєкт закону «Про судово-експертну діяльність» № 6284 URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73154